

SEKA'NIN EĞİTİM VE KÜLTÜR FAALİYETLERİNE İLİŞKİN BİR SÖZLÜ TARİH DENEMESİ

Hülya ÇELİK*

Giriş

Cumhuriyet tarihinin ilk kâğıt fabrikası 18 Nisan 1936'da İzmit'te açılmıştır. 1955 yılına kadar Sümerbank Kâğıt ve Karton Fabrikası adıyla anılan kurum, bu tarihten itibaren Kocaeli'nin kimliği ile adeta bütünleşen Türkiye Selüloz ve Kâğıt Fabrikaları İşletmesi (SEKA) adını almıştır. Kocaeli'nin batısında, Yenidoğan ve Kozluk mahallerinde kuzeyde D-100 karayolu, güneyde Marmara Denizi ile sınırlı yaklaşık 1.200.000 m² alan üzerinde kurulmuş olan SEKA Türkiye'nin en önemli iktisadi atılımlarından birini oluşturmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında devlete ait diğer sanayi tesislerinde olduğu gibi yalnızca üretim odaklı olmakla kalmamış, yer aldığı Kocaeli'nde işçi mahallesi, memur evleri, okulu, sinema ve tiyatro salonu olarak kullanılan kantini, elli yataklı hastanesi ve çırak okulu ile bir modernleşme modeli olmuştur.¹ Böylece fabrika kuruluşundan itibaren şehrin gelişimine hem ekonomik anlamda hem de eğitim alanında ve kültürel alanda katkı sağlamıştır. SEKA'nın, 2005 yılında kapatılmasının ardından fabrika alanı Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir. Kültürel mirasa sahip çıkmak adına SEKA'nın ismi korunmuş, fabrika alanına "SEKA Kâğıt Müzesi" ve "Bilim Merkezi" açılarak SEKA'nın özellikle kültürel manada katkılarının geçmişte olduğu gibi gelecekte de sürdürülmesi amaçlanmıştır.²

SEKA'nın tarihi, bir anlamda Kocaeli'nin yakın tarihi demektir. Bugüne dek SEKA ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. SEKA'ya ilişkin en ayrıntılı çalışma Uygur Kocabaşoğlu'nun kurumun 60. yılında yayınlanan *SEKA Tarihi* adlı eseridir.³ Kitap fabrika ile ilgili kuruluşundan 1994 yılına kadar detaylı bir bilgi sunmaktadır. 1996 yılında Selüloz-İş Sendikası tarafından KİGEM'e yaptırılan *Dünden Bugüne SEKA* adlı çalışma da mevcuttur.⁴ Mehmet Sarıoğlu'nun 2013'te yayına hazırladığı *SEKA Postası Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam* adlı kitapta SEKA'nın kültür faaliyetlerine ilişkin gazete sayılarından örnekler sunulmaktadır.⁵ Yetkililerden açılacak SEKA Kâğıtçılık Müzesi için kurum tarihi ile ilgili belgesel hazırlandığı öğrenilmiş, ancak SEKA'ya ilişkin basılı bir sözlü tarih çalışmasının mevcut olmadığı saptanmıştır. Alandaki söz konusu boşluktan

* Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, e-mail: hcelik@sakarya.edu.tr

1 <http://v2.arkiv.com.tr/p10608-seka-i-kagit-fabrikasi.html> (Erişim Tarihi: 03.07.2015).

2 Emre Dölen, *Çinden Kocaeli'ne Kâğıdın Öyküsü*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2014, s. 85.

3 Uygur Kocabaşoğlu vd., *SEKA Tarihi, SEKA Genel Müdürlüğü Yayınları, İzmit, 1994.*

4 KİGEM, *Dünden Bugüne SEKA*, Kardelen Ofset, Ankara, 1996.

5 *SEKA Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam*, Yayına hazırlayan: Mehmet Sarıoğlu, Kocaeli, 2013.

yola çıkılarak yapılan bu araştırmada Kocaeli'nin adeta simgesi haline gelen SEKA'nın eğitim ve kültür faaliyetleri ile ilgili bir sözlü tarih denemesi gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına değinmeden önce ilk olarak sözlü tarih ve izlenen yöntemden söz edilecektir.

Tarih Araştırmalarında Bir Yöntem Olarak Sözlü Tarih

Tarih alanında sözlü kaynakların kullanımının, yazı öncesi toplumlara dayandığı, yazının keşfiyle birlikte söz ve yazının ilişki içinde olduğu Herodot ve Thukydides tarihlerinin önemli bir kısmını sözlü tarihin oluşturduğu bilinmektedir.⁶ Destanlar, hikâyeler, şiirler 19. yüzyıla kadar tarihçilerin yararlandığı sözlü kaynaklar olmuştur. 19. yüzyıl başında Almanya'da Leopold von Ranke, akademik tarih eğitimi, sistematik tarihsel metot eğitimiyle tarih alanına ağırlığını koymuş ve modern akademik tarihin kurucusu olmuştur.⁷ Ranke ve takipçileri ile gelişen “*Tarihçi belgelerle çalışır. Belgelerin yerini hiçbir şey tutmaz. Belge yoksa tarih yoktur.*” düşüncesi ile akademik tarihçiler sözlü kaynakları kullanmaktan çekinmişlerdir.⁸

20. yüzyıla gelindiğinde teknolojinin gelişmeye başlamasıyla tarihçilerin kullanacakları malzemede bir azalma olmuştur. Şöyle ki devlet adamları birbiriyle iletişim kurmak için mektup yerine telefonu kullanmayı tercih ettiklerinden geride daha az belge kalmıştır.⁹ 1940'lı yıllarda sözlü tarihin ilk kurumsal ve akademik temelini atan Columbia Üniversitesinden tarihçi Allan Nevins de işte bu ihtiyaçla yola çıkmıştır. Amerikan başkanlarıyla ilgili çalışma yapan Nevins yakın geçmişte başkan olan kişilerin geride çok az kaynak bıraktıklarını tespit ederek, dönemin tanıklarıyla görüşmeler yapmış ve bu görüşmeleri kayıt altına almıştır. Böylece tarihin içinde bireylerin tanık olarak kullanıldığı sözlü tarih yöntemi ortaya çıkmıştır. Sözlü tarih, kayıt teknolojisinde gelişmelerle birlikte Amerika'dan sonra İngiltere ve kıta Avrupa'sında da toplumsal tarih yazımında kullanılmaya başlanan bir yöntem olmuştur. Bu yöntemden yararlanılarak özellikle ABD ve İngiltere'de toplumsal tarihi belgeleyen yerel ve ulusal ses ve görüntü arşivleri oluşturulmuştur.

Sözlü tarih, belli bir döneme ait kişisel tanıklık ya da yaşantıların belleğin derinliklerinden çıkarılıp değerlendirilmesi yoluyla toplumların tarihlerinin inşasına katkıda bulunan bir araştırma yöntemidir.¹⁰ Sözlü tarih çalışmalarında olaya ilişkin kişilerle yapılan görüşmeler kayıt altına alınır. Dolayısıyla görüşmelerden elde edilen ses kayıtları sözlü tarihin malzemesini oluşturur. Daha sonra bu ses kayıtları yazılı metne dönüştürülür. Sözlü tarihçiler tanıkların verdiği bilgileri kullanırken bunların doğruluğunu da tartma sorumluluğundadırlar. Bazen bir olay insanların kafasında öyle bir yer etmiştir ki yıllar sonra bile tüm detaylar doğru olur, ama gerekli kontroller yapıncaya kadar bunun tersinin geçerli olduğu varsayılmalıdır.¹¹

Sözlü tarihin klasik tarih yazımından en önemli farkı bireysel deneyimi ön plana çıkarmasıdır.¹² Sözlü tarih geçmişte yaşanmış olayları yaşayanların belleğinden ve onların yaşam öyküleri çerçevesinde toplayarak kaydetmeye dayanmaktadır.¹³ Daha eski dönemler üzerine çalışan ve arşiv belgelerine öncelik veren birçok tarihçi bu yakın dönem tarih

6 Fevzi Çakmak, “Sözel Tarihçilikte Saptamalar ve Sorunlar: Bursa Örneği”, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu: Bildiler*, editör: Mehmet Öz, TTK Yayınları, Ankara, 2011, s. 546.

7 İbrahim Sarı, “Akademik Tarih ve Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Önemi”, *TSA*, Yıl: 10, S. 3 (Aralık 2006), ss. 113-114.

8 Sarı, a.g.m., s. 118.

9 Leyla Neyzi, *Sözlü Tarih Atölyesi*, <http://docplayer.biz.tr/273833-Sozlu-tar-h-atolyes-doc-dr-leyla-neyz.html> (Erişim Tarihi: 20.06.2015), ss. 9-10.

10 Fevzi Çakmak, “Sözel Tarihçilikte Saptamalar ve Sorunlar: Bursa Örneği”, s. 545.

11 Stephen Caunce, *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 23-25.

12 Mehmet Sağlam, *1970-1975 Dönemi İlkokul Öğrencilerinin Eğitim Deneyimleri: Sözlü Tarih Yöntemiyle Bir Çalışma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010.

13 İbrahim Sarı, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2007, s. 45.

çalışmalarında kullanılan yaşayan tanıklık yöntemini, haklı kaynak eleştirilerine bağlı olarak, küçümsemektedirler¹⁴. Ancak sözlü kaynaklar için yapılan eleştirilerin birçoğu yazılı sözlü kaynaklar için geçerlidir. Sözlü tarihin temel kaynağı insanların söyledikleri ve geçmişle ilgili belleklerinde yer edinenlerdir. Dolayısıyla sözlü tarih araştırmacıya detay bilgi sağlar. Salt materyal toplamanın ötesinde geçmişe anlam verme sürecine katkıda bulunur. Kaynak olarak kullanılan kişisel anılar temel alınarak tarihçilerin genelde dayandıkları belgeleri tamamlayıcı ve alternatif bir tarih oluşturulur.¹⁵

Türkiye’de destanlar ve menkıbeler gibi sözlü kaynakların tarih yazımında kullanımı yaygın olmakla birlikte modern anlamda sözlü tarihin geçmişi oldukça yenidir. Özellikle 1980 sonrası yakın tarihe ilginin artmasıyla kişisel tanıklıklara başvurularak kurum, işyeri, göç, bölge tarihi çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca üniversitelerde sözlü tarih çalışmalarına dayalı tezler yaptırılmış, dersler açılmıştır. Sözlü tarih çalışmalarında Tarih Vakfı’nın şüphesiz çok önemli katkıları olmuştur. Bünyesinde oluşturduğu sözlü tarih arşivinin yanında birçok kurum tarihi yazımı projelerinde sözlü tarihten yararlanan Tarih Vakfı sözlü tarihle ilgili telif-tercüme yayınlar yapmıştır.¹⁶ Bütün eleştiriler ve yöntem konusundaki çeşitlilik ile birlikte sözlü tarih üzerine yapılan çalışmalar günümüzde artan bir ilgiyle devam etmektedir.

Bu çalışmanın odak noktasını SEKA’nın eğitim ve kültür faaliyetlerinde bulunan kişilerle yapılan sözlü tarih çalışması oluşturmuştur. Çalışma sözlü tarih yöntemine dayansa da o dönemki kaynaklar ve anlatılar arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak adına kurum tarihi ile ilgili yazılı kaynak, gazete haberi ve arşiv belgelerine de yer verilmiştir.

Sözlü tarih yöntemi ile SEKA’nın kapanışına kadar kurumda çalışan kişilerin yazılı kaynaklarda bulunamayacak deneyimleri açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmacı tarafından 2015 Şubat ve Mart aylarında kurumda yaklaşık son 25 yıl içinde çalışmış 6 kişi ile sözlü tarih görüşmesi yapılmış, onlardan SEKA’nın eğitim ve kültür faaliyetlerine ilişkin bilgiler edinilmiştir. Görüşmecilerin izinleriyle ses kayıtları alınmış, daha sonra bu görüşmeler yazılı metne dönüştürülmüştür. Bu çalışmada sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen bilgiler çerçevesinde SEKA’nın kuruluşundan kapanışına kadar geçen süre içindeki eğitim ve kültür faaliyetleri: SEKA’nın Hizmet içi eğitim kursları, SEKA’nın eğitim kurumları, Yurtiçi ve yurtdışında burslu eğitim imkânları, SEKA sineması ve tiyatrosu, SEKA Postası/SEKA Dergisi ve Mehmet Ali Kağıtçı Müzesi alt başlıklarında incelenecektir. Öncelikle bu başlıklara ilişkin yazılı kaynaklardan edinilen bilgiler sunulacak, ardından sözlü tarih görüşmesi yapılan kişilerin anlatılarına yer verilecek, son olarak da genel bir değerlendirilmede bulunulacaktır.

SEKA’nın Eğitim ve Kültür Faaliyetleri

1. SEKA’nın Hizmet İçi Eğitim Kursları

Fabrikada kurs biçiminde ilk eğitim 1 Temmuz 1938’de başlamıştır.¹⁷ 3457 sayılı yasaya göre 1 Ekim 1939 tarihinden itibaren tüm Sümerbank fabrikalarında düzenli kurslar açılması gerektiğinden İzmit Kâğıt Fabrikası’nda da hizmet içi kurslara yer verilmiştir. Bu kursların içeriği Son Posta gazetesinde şu şekilde açıklanmaktadır:¹⁸

14 John Tosh, *Tarihin Peşinde: Modern Tarih Çalışmasında Hedefler, Yöntemler ve Yeni Doğrultular*, tr. Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1997, ss. 197-201.

15 Counce, *a.g.e.*, s. 8.

16 Celal Metin, “Sözlü Tarih ve Türkiye’deki Gelişimi”, <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/soz.htm> (Erişim tarihi: 22.07.2015).

17 Kocabaşoğlu, *Seka Tarihi*, s. 168.

18 *Son Posta*, 23 Aralık 1939.

“Kurs memleketimizde yepyeni bir sanayi şubesi olan kâğıtçılık hakkında ameli ve nazari malumatı ihtiva eden kısım kısım şubelere ayrıldığı gibi Türkçe, tarih, hesap, hendese(geometri) vesair malumatı da ihtiva etmektedir. Fabrika bu suretle kendine lazım olan elemanları yetiştirmekte ve onları bir meslek sahibi etmektedir.”

1941 yılından sonra daha düzenli bir yapıya dönüşen hizmet içi eğitim adına aynı yıl Yardımcı İşçi Kursu, Namzet Çıracı Kursu, İkmal Salonu İşçi Kursu, Kalfa Kursu ve Usta Kursu adlarıyla beş farklı kurs açılmıştır.¹⁹ 1941-1942 dönemi kurslarından Yardımcı İşçi, Atölye Çıracıları, Kâğıt Kesme, Selüloz, Usta, Konferanslar ve Almanca başlıklı kursları bitirenlerin sayısı 132 olmuştur.²⁰ 1950’li yılların eğitim faaliyetlerinde zorunlu okuma yazma eğitimi ve hizmet içi eğitim dışında farklı olarak 7 Ocak 1958 tarihinden itibaren haftada iki gün verilen memur ve işçilerin katılımına açık İngilizce kurslarından söz edilebilir.²¹ 1960’lı yılların hizmet içi eğitim açısından daha verimli geçtiği görülmektedir. SEKA 1966 yılı raporuna göre: ²²

“Dokuz ay devam eden okuma yazma kursunda 1966 yılında 135 kişi başarı göstermişti.

İşbaşı eğitimini yürütecek monitörleri yetiştirmek amacıyla düzenlenen 6 haftalık kursa katılanların 21’i başarı belgesi almaya hak kazanmıştı.

Kadın işçiler için Tefrik ve İkmal birimince açılan üçer aylık kurslara toplam 120 kişi katılmıştı.

Ustabaşı geliştirme kursuna 70 kişi katılmıştı.

Yaklaşık 200 işçinin katıldığı Nakliyat ve Tomruk İşleri İşbaşı Eğitim Kursu düzenlenmişti.”

1970-1983 dönemi sonlarında SEKA’da eğitim faaliyetleri Araştırma, Geliştirme ve Eğitim Dairesi Başkanlığınca planlanmış ve yürütülmüştür. Genel Müdürlükte bulunan Eğitim Kurullarına işlerlik kazandırmak ve eğitim faaliyetlerinin müesseselerde de etkin şekilde yürütülmesini sağlamak için “Müessese Eğitim Komiteleri” kurulmuştur. Bu komiteler 25 Nisan 1983 tarihinde faaliyete geçirilmişlerdir. 1983 yılında Milli Produktivite Merkezi, Mühendis Odaları ve özel kuruluşlarla SEKA tarafından çeşitli tarihlere düzenlenen kurs, seminer ve kongrelere 224’ü memur, 286’sı işçi, ustabaşı ve teknisyen olmak üzere 492 kişi katılmıştır.²³

Sözlü tarih görüşmelerinde SEKA’nın hizmet içi eğitim faaliyetlerine ilişkin emekli işçi Şaban Günay şunları söylemiştir: “Eğitim salonumuz vardı. Sürekli faaliyet halindeydi. Fabrikanın giriş kapısının yanında sinemamız vardı, sinemanın yanında eğitim salonumuz vardı. Hizmet içi eğitimleri Fabrika içindeki görevliler veriyordu. Bazen dışarıdan da geliyorlardı. Sağlık eğitimi vermek için mesela Kızılay’dan ekip gelmişti. Düzenli olarak eğitim almıştık.”²⁴

Emekli mühendis Uğur Çetiner ise bu eğitim faaliyetlerine ilişkin şunları vurgulamıştır: “SEKA her yıl program yapıyor. Mesela bu sene memurlara İngilizce kursu açıyoruz diyor. Almanca, bilgisayar vs. her türlü kurs. Seminerler düzenleniyor. Meslekle ilgili her türlü eğitim veriliyor.”²⁵

Hizmet içi eğitim faaliyetlerinden söz eden diğer bir kişi de emekli müdür Münir Savaşlıoğlu olmuştur. Sözlü tarih görüşmelerinde Savaşlıoğlu şu hususlara değinmiştir:

19 Kocabaşoğlu, a.g.e., s. 169.

20 BUHM, 1942 Yılı Raporu, s. 21.

21 Seka Postası, 15 Ocak 1958.

22 BYDK SEKA 1966 yılı Raporu, s. 29.

23 Kocabaşoğlu, a.g.e., s. 316.

24 Şaban Günay, Sözlü Tarih Görüşmesi, 27.02.2015. İzmit.

25 Uğur Çetiner, Sözlü Tarih Görüşmesi, 15.03.2015. İzmit.

“Kasım-Aralık aylarında bir sonraki yıla ilgili program olur. Program doğrultusunda bir bütçe yapılır. Bu bütçe tüm teşekküllerde birleşir. Ankara’da planlamaya gönderilir. SEKA’ya konuyla ilgili uzman getirilerek veya kuruluşlara gönderilerek seminerler, çalışmalar yapılırdı. 10 günlük, 1 haftalık, 15 günlük seminer programları olurdu.”²⁶

2- SEKA’nın Eğitim Kurumları

Müessesedeki eğitim faaliyetlerini daha düzenli ve örgün bir biçimde yürütmek amacıyla 4 Eylül 1944 tarihinde “Selüloz Sanayi Müessesesi Çırac Okulu” açılmıştır. Kursun kuruluş amacı “kurumun ihtiyacı olan teknisyen, ustabaşı, usta ve kalifiye işçiyi yetiştirmek ve ülkeye aydın vatandaş kazandırmak” olarak açıklanmıştır. Çırac okuluna, ilkokul mezunları arasından sınav ile öğrenci alınmakta ve müessese bünyesinin özelliklerine göre düzenlenen bir program çerçevesinde eğitim yapılmaktadır. Çırac Okulu’nun faaliyetlerine 1951 yılında son verilmiş, söz konusu okul 1960-1961 öğrenim yılında yeniden açılıncaya kadar kapalı kalmıştır. 1961 yılında yeniden öğretime başlayan üç sınıflı çırac okulunu 1965-1966 ders yılında 23 öğrenci bitirmiş ve birinci sınıfa yeni katılan 32 öğrenci ile okul 1966-67 ders yılına 88 öğrenci ile girmiştir. 1968-1969 ders yılında üç sınıflı çırac okulunda toplam 89 kişi eğitim görmüş ve bunlardan 20’si mezun olmuştur.

SEKA Çırac Okulu’nun adı 5 Ağustos 1983 tarih ve 553 sayılı kararıyla yeniden düzenlenen okul yönetmeliğine göre SEKA Mehmet Ali Kâğıtçı Meslek Kursu olarak değiştirilmiştir. Bu yeni düzenlemeye göre müesseselerin bulunduğu illerden de belirli kontenjanlar dâhilinde öğrenci alınmaya başlanmıştır. Ortaokulu bitiren ve belirli koşulları yerine getiren adaylar arasından sınavla seçilen Meslek Kursu öğrencileri, ilk iki yıl İzmit’te öğleye kadar teorik öğleden sonra ise pratik dersler görmekte üçüncü yıl ait oldukları müesseselerde pratik eğitim ve staj yapmaktadırlar. SEKA dergisinde okulun 1984 eğitim yılında açılışının yanı sıra yapısı hakkında da şu bilgiler yer almaktadır:²⁷

“17 Eylül 1984 tarihinde açılan Mehmet Ali Kâğıtçı Meslek Okulu 3 yıllık meslek eğitimi ve öğretimi yapan 4 sınıflı ve toplam 135 mevcutlu meslek kursu olarak yeni ders yılına başladı. SEKA’nın karlılık ve verimlilik ilkesine uygun olarak istenilen vasıf ve branşta işçiyi teorik ve pratik bilgilerle yetiştirmek amacını taşıyan meslek okulunda 1. ve 2. sınıflar selüloz ve kâğıtçılık bölümleri olarak ayrılmıştır. 3. Sınıf öğrencileri ise kendi fabrikalarında 1 yıl süreyle mezuniyet çalışma projesini hazırlayacaklar. Meslek okulunda öğretmenlik görevini SEKA genel müdürlüğü ile İzmit müessese müdürlüğündeki mesleklerinin uzmanı yöneticiler yapmakta. Okulun müesseselere göre 1984 yılı kontenjanı ise İzmit 15, Dalaman 7, Akdeniz 5, Afyon 5, Çaycuma 5, Aksu 4, Balıkesir 4 olmak üzere toplam 45’dir.”

SEKA Yönetim Kurulunun 4 Kasım 1994 tarih ve 414 sayılı kararıyla Personel Dairesi Başkanlığı Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı olarak faaliyetini sürdüren Meslek Kursu 13 Ekim 1995 tarihinden itibaren personel dairesine bağlı ayrı bir müdürlük olarak örgütlenmiştir. SEKA yönetim kurulunun 3 Nisan 1995 tarih ve 150 sayılı kararıyla değiştirilen SEKA Mehmet Ali Kâğıtçı Meslek Kursu yönetmeliği uyarınca eğitim ve öğretim süresi 6 ayı teorik, 2 ayı uygulamalı çalışma olmak üzere yeniden düzenlenmiştir. Endüstri Meslek Lisesi mezunları ile teknik lise üçüncü sınıflarını bitiren öğrencilerden istenen koşullara sahip olanların sınavla kursa kabul edilmesi kararlaştırılmıştır. Yeni yönetmeliğe göre ilk kez 1995-1996 öğretim yılında 155 öğrenci alınmıştır. Meslek kursunda öğretim görevini Genel Müdürlük ve İzmit Müessesesi personeli içinden ders vermek isteyen ve öğretmenlik yapabilecek bilgi ve beceriye sahip olanlar yürütmektedir.

26 Münir Savaşlıoğlu, Sözlü Tarih Görüşmesi, 13.03.2015. İzmit.

27 SEKA Dergisi, Ekim 1984, yıl:1, sayı: 2, s. 35.

Sözlü tarih görüşmelerinde Çırak Okulu'nun önemi ve işleyişi ile ilgili bilgilere ulaşılmıştır. Bu okuldan mezun olanlardan emekli işçi Şaban Günay okulun önemine ilişkin şunları söylemiştir: *“Hayatımız SEKA’da geçti bizim. İlkokulu bitirdik. İzmit’te bir fabrika var dediler. Yaşam mücadelesi için okula girdik. Çırak okulu mezunu olmak bir ayrıcalıktı. Orada bütün dersleri fizik, kimya, kâğıt selüloz gibi kâğıdın üretiminde etkili olacak her şeyden bilgi sahibi oluyorsunuz. Bilgi sahibi olduğunuz içinde daha önde oluyorsunuz. Ustabaşı, teknisyen olacağı zaman çırak okulları mezunları tercih ediliyor.”*²⁸

SEKA Çırak Okulu, 1980’den sonra Meslek Kursuna dönüştürüldüğünde oradan mezun olan emekli işçi Tuncay Kınık sözlü tarih görüşmelerinde şu detay bilgileri sunmuştur: *“Ortaokuldan sonra bu okula girdim. 1944’te açıldığında ilkokul mezunlarını alıyormuş, benim zamanımda ortaokul mezunlarını alıyordu. Bizlere MEB’e bağlı öğretmenler değil de fabrikanın şef ve mühendis kadrosundaki akademik insanlar dersler veriyordu. Derslerimiz iki türlüydü. Teorik ve pratik olarak ders görüyorduk. Teorik olarak ne kadar zaman ders görüyorsak, en asgari yarısı kadar yerinde tatbikat yapıyorduk. Örneğin kâğıdın üretimiyse yerinde görüyorduk. 80-83 yılları arasında eğitim aldım. SEKA meslek kursuna başladıktan 6 gün sonra 12 Eylül oldu. Eğitimimiz etkilenmedi. Kursu alınan öğrenciler 3 yıl boyunca şartsız koşulsuz fabrikaya işçi olarak alınıyordu. Koşulsuz derken tek bir koşul vardı. 1. sınıfta kalmamak gerek. Kalma durumu olursa tazminat olarak aileden tahsil edilmesine dair kâğıt imzalatılıyordu. Eğitim tüm gündü. İşçiler sabah 7.30’da kart basarlardı. Biz de kart basardık, okula geldiğimize dair kanıttı. Okul kart bastığımız yerden 100 metre ilerdeydi. 1. sınıf en çok dersimizin olduğu sınıftı, karnemde görüldüğü gibi. Kâğıt, selüloz, kâğıt bilgisi en önemli derslerdi. Fabrika komplikeydi, fabrikanın her yerine dağılırdık. Ölçü aletleri, laboratuvar vardı. Bunlara eleman yetişiyordu. Meslek kursunun ilk mezunu sayılırım. İkinci olarak mezun oldum. Lise farklarını vererek lise mezunu olan arkadaşlar da oldu. Teknisyen olarak devam ettiler. Okul faaliyetini 2000’li yıllara kadar sürdürdü. Amaç okulda bilinçli işçi yetiştirmek, kalifiye işçi yetiştirmektir. Dışarıdan gelen normal işçiyle bir tutulmuyordu. Bilgi düzeyinde kademe atlama olarak işçilikten, ustalık, ustabaşılık kadar eğitim alınca da teknisyen kadrolarına geçiliyordu.”*²⁹

SEKA’ya Çırak Okulu mezunları dışında da çalışanlar alınmıştır. Sözlü tarih görüşmesi yapılan emekli işçi Güven Özgün’ün anlatısında okulun önemine ilişkin tarafsız bir bakış açısı ortaya çıkmıştır: *“Ben çırak okulu mezunu değilim, ama çırak okulundan mezun arkadaşlarımız kâğıtçılık üzerine laboratuvarlarından tutun bir kâğıt nasıl elde edilir, neler gerekir, bir kâğıdın oluşumunun eğitimi almışlardır. Makinelerde nasıl çalışılır, ne şekilde daha yüksek verim alınır, ne şekilde korunma tedbirleri olur, onlar çocukluktan beri, bunların eğitimi almışlardır. Ortaokuldan sonra orada yetişenler ustabaşı, teknisyen, idareci vasfında olan arkadaşlar, işin teknik ve idari boyutunu bilen insanlardır. SEKA’nın kar etmesinde SEKA’nın gelişmesinde bu okul çok önemlidir. Yetişmiş eleman olarak SEKA çırak okulunun diğer illerde kurulan fabrikalara da faydası olmuştur. Meslek lisesi mezunu olarak ben sıkıntı çektim. Başladım 4. kâğıtta hiçbir şey bilmiyorum kâğıtçılık nedir. SEKA’ya başlarken biz mülakatla girdik, ama ağaç işlerinden imtihan ettiler. Benim mesleğim olan. Eleman gerektiği için bizi kâğıt fabrikasına verdiler. Tabi biz sıkıntı çektik bu yönden. Çünkü bilmiyoruz bir kâğıt nasıl oluşur. Makineye kâğıt verirken alırken makineye el kaptırılabilir. Kaptıranlar olmuştur. Usulünü tekniğini bilmediğimiz için biz sıkıntı çektik. Zaten orada da fazla çalışmadık, bizi başka ünitelere adam lazım olduğu için aldılar.”*³⁰

28 Şaban Günay, Sözlü Tarih Görüşmesi, 27.02.2015. İzmit.

29 Tuncay Kınık, Sözlü Tarih Görüşmesi, 17.02.2015. İzmit.

30 Güven Özgün, Sözlü Tarih Görüşmesi, 27.02.2015. İzmit.

Sözlü tarih görüşmesi yapılan üç işçinin de anlatısında Çırac Okulu'nda verilen eğitimin önemi ve farkının vurgulandığı görülmektedir. Emekli mühendis Uğur Çetiner ile yapılan sözlü tarih görüşmesinde bu eğitimi veren kişilerin deneyimlerine ilişkin şu bilgilere ulaşılmıştır: “Çırac okulunda SEKA ile ilgili bizler eğitim verdik. Kâğıtçı kâğıt dersleri veriyor, elektrikçi elektrik veriyor. Orası bir zanaat okuluydu. Artı bir özelliğimiz vardı. Bizi de yönlendiren üniversite vardı, üst düzey yöneticiler vardı. Yalınpala zamanında bize danışmanlık yapan profesör vardı. Alt kademedede olduğu kadar üst kademedede de eğitime çok önem veriliyordu.”³¹

3- SEKA'nın Yurtiçi ve Yurtdışında Burslu Eğitim İmkânları

1947 raporuna göre 1946-1952 yılları arasında yurtiçi ve yurtdışında yüksekokul ve fakülte, orta teknik, teknik okul, sanat enstitüleri olmak üzere çeşitli okullarda öğrenciler öğrenim görmüşlerdir.³² Bu öğrencilerden 25'inin yurtdışında, 35'inin ise yurt içinde eğitim görmesi sağlanmıştır.

1968-1969 ders yılında yurtdışında 18, yurt içinde 4 yüksekokul öğrencisi SEKA adına eğitimlerini sürdürmüştür. Yurtdışındaki öğrencilerin 7'si ABD'de; 6'sı Almanya'da ve 5'i de İngiltere'de okuyordu.³³

90'lı yıllara kadar yurtiçinde lisans düzeyinde 167 öğrenci, yurtdışında ise master ve doktora düzeyinde 43 öğrenci okutulmuştur.³⁴

Emekli Genel Müdür Yardımcısı Engin Gençoğulları ile yapılan sözlü tarih görüşmelerinde yurtiçi ve yurtdışında burslu eğitim ile ilgili şu bilgilere ulaşılmıştır: “SEKA Avrupa ve Amerika'ya kâğıtçılık tahsili için öğrenciler gönderdi. Bunlar SEKA adına okudular. Hala özel sektörde görev yapan arkadaşlar var bunlar arasında. Müdür olarak akademisyen olarak çalışanlar var.”³⁵

4- SEKA Sineması ve SEKA Tiyatrosu

SEKA'da 1940'lı yıllarda sinemanın varlığından ve burada düzenli olarak haftada iki film gösterildiğinden söz edilmektedir.³⁶ SEKA sineması tam teşkilatlı olarak ancak 2 Kasım 1956'da faaliyete geçmiştir.³⁷ Bu sinemadan yalnızca SEKA çalışanları ve aileleri değil, İzmit halkı da yararlanmıştı. Gösterilen filmin niteliğine göre aile, çocuk ve kadın matineleri düzenlenmiştir. Kış sezonunda işletme içindeki salonda hizmet veren SEKA sinemasında, yaz aylarında bahçe sinemasında film gösterimleri yapılmıştır. Genellikle yabancı filmler gösterilmekle birlikte, Türk filmlerine yer verilmiş, bunların dışında belgesel ve eğitici filmler de SEKA sinemasında gösterime girmiştir.

SEKA sinemasına ilişkin emekli müdür Münir Savaşlıoğlu ile yapılan sözlü tarih görüşmesinden şu detay bilgilere ulaşılmıştır: “Bir dönem oranın müdürlüğünü de yaptım. Sosyal işlere bağlıydı sinema. Sezonun filmleri geliyordu. İstanbul Beyoğlu'nda 3-4 film şirketi var. Oradan filmler seçiyorduk. Dönemin en meşhur filmleri, vizyondaki Türk filmleri geliyordu. Sinema ful dolu olurdu. Bir hafta öncesinden rezervasyon yaptırıyorsunuz. Yer bulmak için torpil gerekiyordu.”³⁸

31 Uğur Çetiner, Sözlü Tarih Görüşmesi, 27.02.2015. İzmit.

32 1947 Raporu, s. 20.

33 Kocabaşoğlu, a.g.e., s. 258.

34 Kocabaşoğlu, a.g.e., s. 378.

35 Engin Gençoğulları, Sözlü Tarih Görüşmesi, 13.03.2015. İzmit.

36 Kocabaşoğlu, a.g.e., s. 176.

37 Seka Postasının Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam, s. 30.

38 Münir Savaşlıoğlu, Sözlü Tarih Görüşmesi, 13.03.2015. İzmit.

SEKA sinema salonunda filmlerin yanı sıra tiyatro gösterimine de yer verilmiştir.

İstanbul'un nitelikli tiyatro toplulukları SEKA tarafından İzmit'e davet edilmişlerdir. Emekli Genel Müdür Yardımcısı Engin Gençoğulları bir İzmitli olarak SEKA tiyatrosuna ilişkin izlenimlerini şu şekilde belirtmiştir: *"SEKA sinemasına tiyatrosuna giderken herkes kılık kıyafetine dikkat ederdi. Yıldız Kenter gibi usta oyuncularını zamanında şehrimize getirmiştir SEKA."*³⁹

5- SEKA Postası ve SEKA Dergisi

SEKA Postası yayın hayatına başladığı 1956'dan son sayısının yayınlandığı 1982 yılına kadar 517 sayı basılmıştır. Çok yönlü bir gazete olan SEKA Postası'nda işletmeyle ilgili haberler, kâğıt teknolojisindeki yenilikler, fabrikaya ilişkin birimler ve haberlerin yanı sıra şiir, deneme yazısı, makaleler, İzmit'le ilgili haberler de yer aldığından yalnızca çalışanların değil İzmit halkının da beğenisini kazanmıştır.⁴⁰

SEKA Dergisi ilk sayısını 1984 yılında yapmıştır, Yayınları süresince çok çeşitli konularda haberler dergide yer bulmuştur. Bir anlamda SEKA Postası'nın devamı niteliğindeki dergi müesseselerden gelen haberlere, kâğıt teknolojisiyle ilgili makalelere ve Mehmet Ali Kağıtçı'nın anılarına da yer vermiştir. SEKA Dergisinin 76'ya ulaşan son sayısı 2004 yılında basılmıştır. Sözlü tarih görüşmelerinde SEKA kapanırken son görev yeri matbaa olan Şaban Bey'in anlatısı şöyledir. *"SEKA Postası'nu biz bastıyorduk. Müessesemizle ilgili haberler oluyordu. Kim evlenmiş, kim terfi etmiş bunları yazıyordu dergi. Herkes okuyordu. Bizi anlatıyordu. Sonraları çıkan SEKA Dergisi dışarıda matbaaya bastırılıyordu. Biz basmıyorduk onu."*⁴¹

6- SEKA Mehmet Ali Kağıtçı Müzesi

SEKA fabrikasının kurucusu Mehmet Ali Kağıtçı'nın anısını yaşatmak adına 1994 yılında açılmıştır. Kağıtçı'nın Heybeliada'daki evinde bulunan kitap, dergi, koleksiyon, diğer belgelerin o zaman hayattaki tek varisi tarafından bağışlanmasıyla oluşturulmuştur. Müze genel müdürlük binasında açılmıştır. Aslında Mehmet Ali Kağıtçı'nın hayattayken gerçekleştirmeyi planladığı ancak farklı nedenlerle başaramadığı Kâğıtçılık müzesinin açılmasıyla bir anlamda önemli bir isteği de yerine getirilmiştir.

*Dönemin genel müdür yardımcısı Engin Gençoğulları bu durumu şöyle açıklamaktadır: "1986 yılında SEKA'nın 50. Yılı 18 Nisan 1936 kâğıdın çıktığı ilk gün, 18 Nisan 1986 50. Yıl dönümünde biz bir tören düzenledik. O törene bir sürü insanları davet ettik. Eski genel müdürlerimiz, eski SEKA'lılar, hatta o yıllarda SEKA'da çalışanlara arkadaşlarımız tabaklar hazırlamışlardı. O tabaklar hediye edildi. Bu arada Mehmet Ali Kağıtçı'nın tek varisi bir bayandı. Onu davet ettik. Orada Heybeli adada yine Mehmet Ali Kağıtçı'ya bakan bir aile vardı. Onları da davet ettik. Buradaki arkadaşlar çok memnun oldular. Mehmet Ali Kağıtçı'nın elindeki dokümanları varisleri bağışladı. Dokümanlar köşkün adeta tamamını dolduracak kadardı. O dokümanları o zaman SEKA'ya hediye ettiler o bayanlar. Ben bir kamyon ve bir Renault stationla o zamanların adalar belediye başkanı bize bir mavna verdi Mavnayla Heybeli Ada'ya çıktık. O dokümanların hepsini topladık, getirdik. Ondan sonra o dokümanlardan biz müze kurduk. O müze genel müdürlüğün altında çok güzeldi. Fakat depremde o bina hasarlandı. Tabi onu güçlendirmemiz için müze içindeki dokümanları kutulara koyup, bir yere koyduk. SEKA'nın özelleştirilmesi gündeme gelince kutular halinde onları Büyükşehir Belediyesi'ne verdik. Müze oradan kaynaklanıyor."*⁴²

39 Engin Gençoğulları, Sözlü Tarih Görüşmesi, 13.03.2015, İzmit.

40 Soka Pastasının ışığında İzmit'te Kültür Yaşam, s.14

41 Şaban Günay, Sözlü Tarih Görüşmesi, 27.02.2015, İzmit.

42 Engin Gençoğulları, Sözlü Tarih Görüşmesi, 13.03.2015, İzmit.

Fabrika kapanıp Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'ne devredildikten sonra işçileri de belediyenin çeşitli birimlerinde görev almıştır. Bu kişilerden Güven Bey'in anlatısı SEKA Mehmet Ali Kağıtçı Müzesi'nden kalanların nasıl değerlendirildiğiyle ilgilidir: *“Mehmet Ali Kâğıtçı Kitaplığı ve arşivi SEKA kapatıldığı zaman depolanmıştı. Kâğıtçıya ait Fransızca, İngilizce, Almanca kitaplar notlar, makaralı filmler, 1940'lardan kalma videolar vardı. Onları pek sağlıklı bir ortamdan almadık. Tamir ettik, yapıştırdık, Bir kâğıt parçasını dahi ziyan etmeden değerlendirip yapıştırmaya çalıştık. Tabi hemen kutulardan alıp yerleştirmedik, adeta bulmaca çözdük. İngilizce, Fransızca, Almanca olanlar vardı. Tasnif ettik. İçlerinde yüz senenin üzerinde kitaplar var. Çok değerli Heybeli Ada'dan gelmiş. Fotoğraflar, tarihi belgeler, SEKA'nın ölüsü bile faydalı oldu.”*⁴³

Sonuç

Yazılı kaynaklarla desteklenen sözlü tarih görüşmelerinde SEKA'nın eğitim faaliyetlerinden Hizmet içi eğitim kursları, SEKA Çırac Okulu, Yurt içi ve dışında burslu eğitim imkânları; kültür faaliyetlerinden SEKA sineması ve tiyatrosu, SEKA Postası ve Dergisi ve Mehmet Ali Kağıtçı Müzesine ilişkin bilgiler edinilmiştir. Yazılı belgeler ve sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen bilgilerin birbirlerini tamamladığı, sözlü tarih görüşmelerinin detay bilgiler sağladığı görülmüştür. Buna göre SEKA'nın kuruluşundan itibaren eğitime büyük önem verdiği, çalışanlarını düzenli olarak eğitime tabi tuttuğu ve bu eğitimlerin de belli bir program çerçevesinde yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Sonradan Mehmet Ali Kağıtçı Meslek Kursu'na dönüşen SEKA Çırac Okulu'nun çok etkili bir eğitim kurumu olduğu, teorik ve pratik olarak verilen eğitimin kalitesi ve oluşturduğu farkın bugün meslek liseleri için de örnek bir model teşkil ettiği söylenebilir. SEKA'nın yurt içi ve dışında burslu eğitim imkânlarından pek çok öğrencinin etkin biçimde yararlandığı görülmektedir. SEKA kültür faaliyetleri açısından da Kocaeli şehrine önemli katkılar sağlamıştır. SEKA Sineması ve SEKA Tiyatrosundan halkın büyük bir ilgiyle yararlandığı, SEKA Postası ve SEKA Dergisinin birer kurum yayını olmalarının yanı sıra içinde yer alan şiirleri, deneme yazıları, makaleleri ile halkın beğenisini kazandıkları anlaşılmaktadır. SEKA Mehmet Ali Kağıtçı Müzesi, o müzeden kalan belgeler, fotoğraflar, kitaplar dışında SEKA arşivi pek çok araştırmacı için önemli kaynaklar sunmaktadır. SEKA'nın eğitim ve kültür faaliyetleri elbette bu araştırmada sözü edilen konularla sınırlı değildir. Araştırma, sözlü tarih üzerine bir deneme çalışması olduğundan eğitim ve kültür faaliyetleri de sözlü tarih görüşmeleriyle şekillenmiştir. SEKA Radyosu, SEKA Çocuk Dostları Derneği, SEKA Kağıtspor'a ilişkin çalışmalar da başka araştırmaların konusu olabilir. Zengin arşivi ile SEKA dokümantasyon merkezinde ve açılacak Kâğıtçılık Müzesi'nde SEKA ile ilgili daha pek çok araştırma yapılabilir.

43 Güven Özgün, Sözlü Tarih Görüşmesi, 27.02.2015. İzmit.

KAYNAKLAR

BUHM, 1942 Yılı Raporu.

BYDK SEKA 1966 yılı Raporu.

Counce, Stephen, *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001.

Çakmak, Fevzi, "Sözel Tarihçilikte Saptamalar ve Sorunlar: Bursa Örneği", *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu: Bildiriler*, editör: Mehmet Öz, TTK Yayınları, Ankara, 2011, ss. 545-555.

Dölen, Emre, *Çinden Kocaeli'ne Kâğıdın Öyküsü*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kocaeli, 2014.

<http://v2.arkiv.com.tr/p10608-seka-i-kagit-fabrikasi.html> (Erişim Tarihi: 03.07.2015).

KİGEM, *Dünden Bugüne SEKA*, Kardelen Ofset, Ankara, 1996.

Kocabaşoğlu, Uygur vd., *SEKA Tarihi*, SEKA Genel Müdürlüğü Yayınları, İzmit, 1994.

Metin, Celal, Sözlü Tarih ve Türkiye'deki Gelişimi, <http://www.ait.hacettepe.edu.tr/akademik/arsiv/soz.htm>, (erişim tarihi: 22.07.2015).

Neyzi, Leyla, "Sözlü Tarih Atölyesi", <http://docplayer.biz.tr/273833-Sozlu-tar-h-atolyes-doc-dr-leyla-neyz.html> (Erişim Tarihi: 20.06.2015).

Sağlam, Mehmet, *1970-1975 Dönemi İlkokul Öğrencilerinin Eğitim Deneyimleri: Sözlü Tarih Yöntemiyle Bir Çalışma, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2010.*

Sarı, İbrahim, "Akademik Tarih ve Tarih Öğretiminde Sözlü Tarihin Yeri ve Önemi", *TSA, Yıl: 10, S 3 (Aralık 2006)*.

Sarı, İbrahim, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Sözlü Tarih Etkinliklerinin Öğrenci Başarı, Beceri ve Tutumlarına Etkisi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2007

SEKA Dergisi, Ekim 1984, yıl:1, sayı: 2.

Seka Postası, 15 Ocak 1958.

SEKA Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam, yayına hazırlayan: Mehmet Sarıoğlu, Kocaeli, 2013.

Son Posta, 23 Aralık 1939.